

tion and implementation of managerial decisions." *Scientific Researches on the State and Municipal Administration* 1 (2015). Print.

3. Melnik, A.F. *Public Administration*. Kyiv: Znannya–Pres, 2009. Print.

4. Derevyanko, I.V. "Sphere of services: essence, structure and factors of formation." *Scientific Notes of the National University "Ostroh Academy"* 21 (2013): 12-21. Print.

5. Evsyukova, O.V. "Theoretical-conceptual prerequisites for service-oriented state formation." *Public Administration and Customs Administration* 2 (2016): 17-24. Print.

6. Zaitsev, Yu.K. *The system paradigm and analysis of social market economy*. Kyiv; Chernivtsi: Zoloty Lytavry, 2000. Print.

7. Zaitsev, Yu.K. *Socialization of the Ukrainian economy and the systemic transformation of society*. Kyiv: KNEU, 2002. Print.

8. Kleiner, G.B. *System organization of economics and system management*. Web. 05 Sept. <<http://www.kleiner.ru>>.

9. Kleiner, G.B. *The system paradigm in economic research: a new approach*. Web. 05 Sept. <<http://www.kleiner.ru>>.

10. Petrovsky, P. *Theoretical and methodological importance of the humanitarian paradigm for social actors' activities*. Web. 05 Sept. <<http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc/4/09.pdf>>.

11. Sukhov, S.V. "The space of administrative actors." *Issues of the theory and practice of management* 4 (2004): 16-20. Print.

12. Serbinska, T.O. *System modelling of public administration actors*. Web. 05 Sept. <<http://universology.info/articles3/295--q-?q=articles3%2F295--q.>>.

13. Tambovtsev, V.L. "The state as an initiator of civil society development." *Social Sciences and Modernity* 2 (2007): 69-77. Print.

Chistyakov, S.V. "The network form of economic interactions and its characteristics."

DOI: 10.5281/zenodo.1492053

УДК 351:37.046.16

Кришталь Д. О., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

*Kryshtal D., applicant of educational-scientific-production center of NUCPU,
Kharkiv*

**МЕХАНІЗМИ СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В УКРАЇНІ**

**THE MECHANISMS FORMATION OF SCIENTIFIC RESEARCH
IN UKRAINE**

У статті проаналізовано напрями і механізми державної підтримки розвитку науки у закладах вищої освіти. Удосконалено теоретичні підходи до розвитку системи державного управління наукою. Проаналізовано сучасний стан розвитку наукової та науково-технічної діяльності в Україні. Розглянуто механізми розвитку державної підтримки науки. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення забезпечення державного регулювання наукової та науково-технічної діяльності в Україні.

Ключові слова: державне регулювання, наука, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, науково-технічна діяльність, наукові дослідження.

In the article the directions and mechanisms of state support of higher educational establishment's science. Improved theoretical approaches to the development of public administration science. Analyzed the current state of scientific and technical activity in Ukraine. The mechanisms of state support for science. Suggestions for improving state regulation of scientific and technological activities in Ukraine.

Keywords: state regulation, science, research and development work, scientific and technical activities, research.

Постановка проблеми. Найважливішою умовою посилення політичної й економічної ролі України у світовому співтоваристві, є забезпечення неухильного зростання її конкурентоспроможності. Для досягнення цієї мети, побудови сучасної економіки, заснованої на знаннях, держава створює необхідні умови й стимули для швидкої реалізації науково-технічних досягнень у реальному секторі економіки.

Необхідне збереження й розвиток накопиченого закладами вищої освіти (ЗВО) науково-технічного потенціалу в комбінації з їх структурною перебудовою, одночасною переорієнтацією наукових колективів на ті напрямки й форми діяльності, де можливе досягнення найбільш значних результатів. Однак сучасний стан української науки не повною мірою відповідає умовам підвищення конкурентоспроможності й стійкого економічного зростання, які обумовлені темпами впровадження новітніх та науково-технічних рішень і розвиток наукомістких галузей економіки. Модернізація системи вищої освіти й підвищення ефективності інтеграційних процесів у науково-освітньому комплексі України вимагають особливої уваги до проблем науки у ЗВО. Сектор науки закладів освіти покликано забезпечити взаємозв'язок фундаментальної освіти з можливостями гнучкого реагування на потреби в кадрах з актуальних для країни наукових напрямків, наукомістких технологій; розвиток інтелектуальних здатностей майбутніх фахівців і вчених; відтворення наукових шкіл.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблеми державного регулювання наукової й науково-технічної діяльності та механізмів фінансування науки розглянуто в працях науковців і практиків, а саме [1, 2, 3, 4, 5].

Постановка завдання. Метою статті є проаналізувати механізми станов-

лення наукових досліджень в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сучасна державно-управлінська наука виробила різні підходи до оцінки ефективності регулювання діяльністю наукових організацій. Ці підходи розрізняють як у частині методології й принципів оцінки, так і в частині складу й утримування оцінних критеріїв і показників. Існують різні підстави для виділення критеріїв наукової діяльності. Багато авторів вважають, що основним або навіть єдиним критерієм ефективності наукової діяльності є економічний ефект, одержуваний від впровадження завершених наукових досліджень у практичну діяльність [2, 3]. Інші вчені пропонують судити про ефективність науки по числу публікацій, обсягу нової інформації, кількості винаходів [4, 5]. Першорядним критерієм ефективності наукової діяльності, проведеної саме в освітніх установах, деякі автори вважають лише ступінь її впливу на навчальний процес, бачачи в цьому основну і єдину мету науки вищої школи. У ряді робіт [2, 3, 4] розрізняють два види критеріїв: абсолютний і відносний. Величина абсолютного критерію (розмірного) виражається в тих же одиницях, у яких проводиться вимір. Величина відносного критерію (безрозмірного) виражає відносини між деякими параметрами, кожний з яких вимірюється в тих же одиницях. Критерій ефективності належить до числа безрозмірних, відносних критеріїв, виражаючи відношення між параметрами часу й точності. Багато вчених виділяють два універсальні критерії: продуктивність (що виражається в одиницях наукової продукції, співвіднесених з витратами на її проведення) і задоволеність (що розуміється як статусний стан, викликане співвідношенням певних домагань суб'єкта наукової діяльності й можливістю їх здійснення [4]). Крім зазначених критеріїв, виділяються також й інші: економічні, психологічні, управлінські і соціальні критерії, за допомогою яких намагаються врахувати різноманітні аспекти ефективності наукової діяльності.

Усі дані підходи представляються досить обґрунтованими й добре доповнюють один одного. Тому в кожному конкретному дослідженні необхідно формувати комплексну систему критеріїв, виходячи із цілей і завдань дослідження, а також з урахуванням можливостей їх кількісного виміру, оскільки критерії формуються на основі узагальнення кількісних показників, які відображають певний об'єктивний стан об'єкта. Соціальні показники повинні відповідати наступним вимогам: включати предметну даність, тобто фактичне, реальне положення соціальної дійсності; представляти можливість якісної й кількісної характеристики соціального об'єкта; мати здатність входити в різну систему зв'язків; містити в собі нормативно-оцінну характеристику [2, с. 145].

За складом показників ефективності наукової діяльності, підходи можна розділити на дві групи. Одна група – широко розгалужена система приватних показників, розроблена із прагнення до всеосяжної оцінки й аналізу наукової діяльності ЗВО, інша група – мінімум показників, прагнення

до максимального скорочення числа оціночних показників шляхом об'єднання малозначних і багатьох приватних показників в один інтегральний. При цьому враховуються значення приватних показників шляхом вагових коефіцієнтів, обумовлених експертними методами. Скорочення числа оціночних показників до 2-3 спрощує оцінку, забезпечує більшу однозначність висновків. Однак при цьому зростає однобічність оцінки, яка в більшості випадків починає орієнтуватися на досягнення не наукових, а інших (корпоративних, економічних, статистичних) показників використання результатів НДР або їх впровадження. В окремих випадках орієнтація ще більш вузька – одержання нових знань або створення макетів і дослідних зразків.

У ряді робіт пропонуються різні методи інтеграції показників для оцінки ефективності роботи наукових і освітніх установ. При цьому за допомогою експертів одержують кількісний захід кожного показника у вигляді балів, коефіцієнтів або інших безрозмірних величин. Наступне додавання цих величин, їх добуток або витяг кореня давав би кількісну оцінку (інтегральну), на основі якої визначається ефективність роботи навчального закладу. Інтегральна оцінка може відбити практично все якісне різноманіття, характерне для роботи освітньої установи. Крім того, така оцінка успішно може служити інструментом порівняльного аналізу діяльності ЗВО. Як доводить практика, пошук єдиного показника, що узагальнює ефективності діяльності ЗВО має певні перспективи, оскільки однокритеріальний підхід до оцінки наукових досліджень приводить до перебільшення ролі якої-небудь складової ефекту на шкоду вірогідності й об'єктивності оцінки реальної ефективності діяльності освітньої установи. Реалізація даного підходу вимагає вироблення системи оціночних показників, що характеризує різні сторони наукової діяльності. Властиво в основі такого підходу лежить комплексність, тобто всебічне, цільне знання всієї наукової діяльності ЗВО [4, с. 19].

Очевидно, що для комплексної оцінки потрібно використовувати систему показників, компоненти якої ранжуються залежно від конкретних умов діяльності організації, завдань і напрямків підвищення ефективності роботи на даному етапі його розвитку. Система показників повинна бути досить стійкою, а зміни умов діяльності ЗВО повинні відображатися насамперед на рангах показників, що визначають перевагу тих або інших з них. У системі оціночних показників також повинне бути враховане виконання основних завдань, що стоять перед закладами вищої освіти. Одним з вирішальних факторів, що визначають ефективність роботи освітньої установи є співвідношення підсумкових результатів наукової діяльності у вигляді завершених досліджень, їх практичного ефекту з тими витратами (тимчасовими, трудовими, матеріальними, фінансовими), які були витрачені на її проведення. Комплексна оцінка повинна доповнюватися системою аналітичних показників, що дозволяють оцінювати ще

невикористані резерви й можливості поліпшення наукової діяльності вузу, причини невиконання планових завдань і окремих його показників. В освітніх установах прослідковується чітка тенденція по використанню комплексної системи оцінки ефективності державного регулювання науковою діяльністю за допомогою показників, що характеризують основні напрямки їх діяльності. До останніх в освітніх установах ставляться: проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; проведення й захист дисертаційних досліджень; участь науково - педагогічного складу ЗВО у наукових конкурсах та інше.

З позицій забезпечення цілісності і єдності вітчизняної наукової системи й нерозривності процесів її модифікації представляється доцільним заходом щодо модернізації державного сектору досліджень і розробок здійснювати в тісному зв'язку із заходами щодо розвитку науки у навчальних закладах.

Наука в Україні має багатогранне значення. Тут відзначимо тільки найбільш важливі аспекти, з яких складається цінність науки ЗВО.

Економічний аспект науки ЗВО проявляється в тому, що вона:

- по-перше – є необхідною умовою науково-технічного прогресу, передумовою розвитку сучасних наукомістких проведень і передових технологій;
- по-друге – виступає як основу підготовки кваліфікованих кадрів для всіх галузей економіки;
- по-третє – являє собою одне з перспективних напрямків підприємницької діяльності (торгівля патентами, ліцензіями тощо).

Соціальний аспект проявляється в тому, що наука сприяє підвищенню соціальної активності й затребуваності населення (насамперед, інтелігенції, що перебуває зараз у найбільш уразливому положенні). Крім того, вона безпосередньо впливає на стан загального рівня культури й освіти в суспільстві.

Політичний аспект може бути інтерпретований у такий спосіб: підвищення рівня освіченості й культури в суспільстві є важливою гарантією демократичного ладу й основою для подальших прогресивних політичних перетворень у країні.

Усе вищевикладене (політичний, соціальний і економічний аспекти), а також військовий аспект наукових досліджень і розробок, проведених у системі освіти, дозволяють визначити науку як важливий фактор забезпечення національної безпеки [3].

Будучи одним із пріоритетних напрямків державної політики наука потребує відповідного фінансового забезпечення.

Дослідження сучасного стану організації науки ЗВО дозволяє виявити трохи найбільше «уразливих місць», існування яких приводить до неефективного використання фінансових коштів, виділюваних на науково-дослідну діяльність у системі освіти:

- недостатній рівень наукової спеціалізації і пов'язані із цим багатотемність і паралелізм у проведених дослідженнях;
- слабка організація взаємодії на різних рівнях, при розробці однакової

або близької (родинної) наукової проблематики;

- відсутність налагодженого механізму спеціалізації й кооперування при розробці великих (трудо-, капітало- і наукомістких) наукових тем;
- фактична ліквідація системи планування науки ЗВО;
- відсутність налагодженого механізму взаємодії й координації галузевої й академічної і ЗВО науки.

Аналіз роботи наукових організацій системи освіти за останні роки показує, що виникле в цій сфері проблеми пояснюються не тільки з недофінансуванням з державного й регіонального бюджетів, але й недосконалістю господарського, у тому числі фінансового механізму державного регулювання у сфері науково-дослідної діяльності стосовно до сучасних ринкових умов. До основних його недолікам ставляться:

- недооцінка можливостей застосування різноманітних форм власності (державної, колективної, приватної) в організації наукової діяльності;
- недостатнє пророблення проблем і слабке вивчення протиріч у системі формування фондів фінансування наукових установ і науково-дослідних колективів;
- недооцінка товарних властивостей наукової продукції й слабка вивченість її ринку;
- використання, як правило, витратних, а не ринкових методів формування ціни на науково-технічну продукцію;
- слабка вивченість принципово нових форм фінансово-економічних відносин, що виникають у сфері науково-технічної діяльності;
- слабка науково-методична база планування вступу й використання доходів наукових організацій;
- недостатнє наукове пророблення питань використання елементів комерційної діяльності в сфері прикладної науки.

Наука ЗВО — поняття комплексне, збірне. У зв'язку з дослідженням проблеми фінансування науки впливає, насамперед, відзначити її організаційно-інституціональну неоднорідність: частина науково-дослідних проектів проводиться в рамках спеціалізованих структурних підрозділів навчального закладу — наукових (дослідницьких) центрів, проблемних лабораторій тощо. Більша ж частина наукових розробок припадає на частку так званих кафедральних учених, тобто викладачів закладів вищої освіти, які займаються науково-дослідницькою діяльністю відповідно до кафедральних (факультетських) планів або у рамках тимчасових наукових колективів за трудовим договором.

При організації фінансування науково-дослідних підрозділів ЗВО слід виходити з того, що фінансується основний вид діяльності співробітника навчального закладу (у випадку з «кафедральними вченими» фінансується так звана друга половина дня, тобто частина робочого дня, не зайнята властиво викладацькою діяльністю) [2, с. 89].

Висновки. Таким чином, метою наукової, науково-технічної й інно-

ваційної політики в системі вищої освіти є забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, ефективного використання її освітнього, науково-технічного й інноваційного потенціалу для розвитку економіки й вирішення соціальних завдань країни.

До основних напрямків модернізації сектору науки ставляться:

1. Формування збалансованої структури й механізми фінансування, включаючи:

а) формування системи середньо- і довгострокового фінансування наукових досліджень за рахунок коштів державного бюджету у складі:

1) базової частини – виділяється на період 3-5 років для забезпечення втримування основного персоналу, а також придбання устаткування, розвитку інфраструктури й оплати комунальних видатків ЗВО для виконання ними основних функцій;

2) проектної частини – виділяється як основу для селективної підтримки конкурентоспроможних колективів і окремих учених;

б) удосконалювання процедур конкурсного відбору науково-дослідницьких програм і проектів, фінансованих за рахунок коштів державного бюджету;

в) істотне збільшення фінансування фундаментальних досліджень у рамках тематичних планів ЗВО;

г) випереджальне зростання фінансування досліджень, проведених у провідних університетах;

д) фінансування проектів молодих викладачів, учених і аспірантів.

є) синхронізацію заходів щодо розвитку й модернізації освіти, розвитку, інтеграції науки й освіти в рамках державних цільових програм.

Список використаних джерел:

1. Жабенко О.В. Державна освітня політика в умовах європейської інтеграції / О.В. Жабенко // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз : матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – Т. 2. – С. 126–128.

2. Кобець А.С. Державна політика інтеграції освіти і науки України в системі інноваційної економіки : засади, механізми управління, напрями забезпечення : монографія / А.С. Кобець. – Донецьк : ТОВ „Юго-Восток”, 2012. – 472 с.

3. Коврегін В.В. Економічні механізми забезпечення інноваційного розвитку вищого навчального закладу / В.В. Коврегін // Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Вип. 1 (4). – 2016. – С. 72–77. – (Серія «Державне управління»).

4. Луценко Т.О. Механізми державного регулювання інтеграції науки та освіти / Т.О. Луценко // Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 16–17 квітня 2015 р. / за заг. ред. В.П. Садкового. – Х., 2015. – С. 19-20.

5. Ядранська О.В. Інституціональне забезпечення державного регулювання

наукової та науково-технічної діяльності в Україні / О. В. Ядранська // Державне управління та місцеве самоврядування : матеріали VIII Міжнар. наук. конгресу (27–28 березня 2008 р.). – Х. : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2008. – С. 177–179.

References:

1. Zhabenko, O.V. "State educational policy in the conditions of European integration." *State Administration in the conditions of Ukraine's integration into the European Union* 2 (2002): 126–128. Print.
2. Kobets, A.C. *State policy of integration of education and science of Ukraine in the system of innovative economy: principles, management mechanisms, directions of providing*. Donetsk, 2012. Print.
3. Kovregin, V.V. "Economic Mechanism for Providing Innovative Development of a Higher Educational Institution." *Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine* 1 (4) (2016): 72–77. Print.
4. Lutsenko, T.O. "Mechanisms of state regulation of integration of science and education." *State Administration of Scientific and Educational Provision of Training of Competitive Specialists in the Field of Civil Protection* 2 (2015): 19–20. Print.
5. Yadranskaya, O.V. "Institutional support of state regulation of scientific and scientific-technical activity in Ukraine." *State administration and local self-government* 8 (2008): 177–179. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.1492079

УДК 004:35]-027.21/.22

Марутян Р. Р., к.і.н., НАДУ при Президентові України, м. Київ

Marutian R., PhD in Historical sciences, assistant professor, associate Professor at the Department of Global studies, european integration and national security management, National Academy for public administration under the President of Ukraine, Kyiv

**ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО
УПРАВЛІННЯ У ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІЙ ПРАКТИЦІ:
ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД**

**INFORMATION TECHNOLOGIES OF INTELLECTUAL
MANAGEMENT IN PUBLIC-MANAGERIAL PRACTICE:
FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE**